

Potteskår, politikk og nupereller

Astrid Nøklebye Heiberg forteller om fristelser, ledelse og den irriterende pensjonsalderen. Offentligheten kjenner henne som tidligere politiker og president i Røde Kors, senest også som forfatter. Selv føler hun seg først og fremst som lege og psykiater.

– Lørdag kan jeg ikke treffe deg, for da skal jeg avskaffe eldrebølgen på Unge Høyres landsmøte!

Det er ingen latter å høre i den andre enden av røret.

– Ja ha?

– Det er bare å oppheve pensjonsalderen, det!

Astrid Nøklebye Heiberg er tydelig irritert over pålagte begrensninger som følger med alderdommen, som det ikke å kunne jobbe som lege. Dette er bare ett av flere aspekter ved alderdommen hun undres og irriteres over, også i sin ferske bok *Endring og undring. Jakten på alderdommen*. Den gikk, til hennes store overraskelse, rett inn på bestselgerlisten.

– Pensjonsordningen er basert på en 75 år gammel modell fra den gang den gjennomsnittlige levealderen var 71 år. Den gjenspeiler en holdning om at arbeid er en «straff» som man skal få slippe når man blir gammel nok. Tvert imot – det å være i arbeid er noe av det sunneste man kan gjøre! Nå skal man liksom reise og nyte livet når man er blitt pensjonist.

– Så du skal ikke på jordomseiling eller bo halve året i Spania?

Astrid Nøklebye Heiberg nipper til teen sin og kaster et blick ut fra vinduet. Sier hun har reist mer enn nok i regi av Røde Kors. Oscarshall bader i det flommende dagslyset, og vårsolen, som akkurat har våknet av vinterdvalen, kaster myriader av speil ned i den tinende fjorden. Det er forståelig at det tenkes store tanker med en slik utsikt fra stuen. Hun setter blikket i meg, lener albuen mot det gigantiske stuebordet. – Man får reist mye på 20 år!

Alderen ser ikke ut til å ha dempet engasjementet eller de treffende replikkene.

– LO ser på arbeid som en straff, og NHO liker unge arbeidstakere, så de har en felles interesse i å ha en lav pensjonsalder. Det er meningsløst! Hun fnysjer.

Selv har hun en ungdommelig friskhet

over seg, hun har på ingen måte gått inn i «gammel dame-rollen». Hun er sporty, usminket og ungdommelig kledd, og jeg mistenker at hun har samme stil nå som for 40 år siden. Det er forståelig at hun føler pensjonistrollen som noe ukledelig og pådyttet, for hun er åpenbart en ung sjel. Da jeg googlet henne, fant jeg et friskt sitat: «Man får så spretne pupper av å hogge ved!» Jeg våger meg til å spørre om den dannede fru fra Skarpsno virkelig har sagt dette?

«Det å være i arbeid er noe av det sunneste man kan gjøre!»

– Det betydde akkurat det jeg sa – puppene blir spretne av vedhogst! Jeg har prøvd å si noen forstandige ting opp gjennom tiden, men det er altså to ting folk husker bedre enn alt annet. Det er uttalelsen om at kvinner blir saftigere med alderen fordi de får litt «gompefett», og så er det den om at man får så spretne pupper av å hogge ved. Er det ikke rart?

– Og hvor sitter gompefettet, om jeg tør spørre?

Hun legger ansiktet i alvorlige folder og er minst like seriøs nå som når hun snakker om pensjonsordningen. – Gompefettet sitter rundt lår og hofter, ikke rundt midjen. Det er hoften som skaper bildet av gomp. Poenget med fett er at de kvinnelige kjønns hormonene dannes der etter menopause!

Kvakksalver og coach

Den unge Astrid Nøklebye hadde en genuin fascinasjon for menneskesinnet, det usynlige, ikke-fysiske aspektet. Det var aldri tvil

om hvilken spesialitet hun skulle velge. Valget skjedde egentlig lenge før, da sto det mellom psykologistudier og medisin.

– Psykiatrien er en de få spesialitetene der man forholder seg til pasienten, ikke PC-en. Det som er så spennende er jo å være en som lytter, en som leter sammen med pasientene. Som oftest har de jo svaret selv og finner ut hvor det har låst seg bare man hjelper dem å lete. Det finnes en liknelse der psykoterapi sammenliknes med å lime potteskår – man samler de ødelagte delene og til slutt har man en hel krukke.

Studievalget angret hun ikke på. På kullet traff hun nemlig sin vordende mann, professor i medisinsk genetik Arvid Heiberg. To døtre og fire barnebarn er resultatet av studievalget, og det gode med pensjonisttilværelsen er at det er mer plass til familien. Det er en stadig glede.

Uansett hvilket daglig virke hun har hatt, har hun beholdt kontakten med klinikken. Enkelte ganger har det betydd klientsamtaler på uortodokse steder, som for eksempel Løvebakken.

– Noen av pasientene har fulgt meg i 46 år. Jeg hadde faktisk klientsamtaler på Stortinget, og det var ingen der som spurte hva de skulle! Hun humrer for seg selv. – Nå som jeg ikke har legelicens lenger, kaller jeg meg kvakksalver eller coach i stedet. Det er jo ingen beskyttet tittel! Jeg skriver ikke ut medisiner, men samtalene kan jeg ha!

Jeg aner en frydefull undertone i den klare stemmen. Det er så deilig å omgå tøvete regler.

Krigsflyktning

Som sjuåring rømte Astrid Nøklebye til Sverige til fots. Den annen verdenskrig sendte familien på flukt. Turen gikk til en flyktningleir som i tillegg til Astrid, moren og broren også huset et par tusen andre. Her lærte hun å gjøre ære på dem som æresburde.

– Der ble det hamret inn i oss at vi skulle

Foto Svein Erik Dahl

Astrid Nøklebye Heiberg

Født 14. april 1936

- Dr.med., spesialist i psykiatri og professor ved Universitetet i Oslo
- Stortingsrepresentant (H) 1985–89
- Første nestleder i Høyre 1990–91
- Statssekretær i Sosialdepartementet 1981–85
- Statsråd i Forbruker- og administrasjonsdepartementet 18.4.–9.5. 1986
- President i Norges Røde Kors 1993–99 og president i Det internasjonale forbundet av Røde Kors- og Røde Halvmåne-foreninger 1997–2001
- Medlem i Kirke- og undervisningskomiteen og finanskomiteen 1985–89
- Forfatter av boken *Endring og undring. Jakten på alderdommen*

oppføre oss ordentlig, ellers ville vi være til skam for konge og fedreland, mor og far, forteller hun med et smil om munnen.

Og det gjorde hun, ansvarsbevisst som hun var. Den dagen freden omsider kom, var det fem norske barn på skolen. Læreren erklærte: «Alla dom norska barnen kan gå hem!» Niårige Astrid tok imidlertid ikke lett på pliktene. Hun gjorde stram militærhonor og utbrøt høyt: «Jeg kjenner min plikt, jeg blir!» Det var tross alt forventet av både konge og fedreland at hun som verdig representant for nasjonen var på skolen for å lære!

– Det er nok litt sånn jeg er. Pliktoppfylende og sta. Jeg gir meg ikke.

Hun stopper opp et øyeblikk, reflekterer over historien hun nettopp har fortalt. Det er som om hun plutselig får et klarsyn, en ny innsikt i sin egen bakgrunn. Jeg er spent på fortsettelsen.

– Kanskje var kursen staket ut allerede den gang. I klassen lekte vi nemlig mye doktor – slik alle barn gjør. Det spesielle var at vi pleide å leke spedalskhet. Det innebar at vi mistet neser og andre kroppsdeler og så måtte sønnen til presten tisse på dem etterpå! Men behovet for å helbrede og kurere må i hvert fall delvis ha vært til stede allerede da, konkluderer hun.

«Frist meg inn i ledelse»

Da hun som første norske kvinne disputerte i psykiatri, sammenfalt disputasen i Universitetets aula tilfeldigvis med kvinnedagen. Kvinnetoget gikk en snarur innom aulaen, og opponentene, som ikke forbandt noe spesielt med 8. mars, ble svært overrasket over det imponerende oppmøtet. Vaktmesteren måtte imidlertid be dem som hadde gått feil om å gå.

Det som skjedde videre, spiller mye av

Astrid Nøklebye Heibergs livsfilosofi: Å gripe mulighetene som byr seg. Trer man inn gjennom én dør, åpnes gjerne en ny. I hvert fall hvis man heter Astrid Nøklebye Heiberg. Odontologen hun disputerte sammen med, hadde nemlig en mann det skulle vise seg skulle bli sosialminister og som spurte om hun kunne tenke seg å bli hans statssekretær. 46 år gammel gikk Astrid Nøklebye Heiberg fra å være psykiater til å bli politiker på nasjonalt nivå – med alt det medfører av eksponering. – Du har tatt sjanser som har budt seg og våget deg ut i ukjent farvann. Er ikke det litt utypisk for leger – vi liker gjerne å helgardere?

– Jeg er lett å friste, spesielt inn i ting jeg ikke kan noe om. Da jeg kom fra psykiatrien og inn i politikken, var det en lettelse å slippe den evinnelige selvgranskningen. «Hvorfor var det akkurat du som tok ordet nå?» og «Hvorfor tror du det?». I politikken var det aldri spørsmål om hvorvidt jeg kunne noe, det var bare å *mene* noe. Det opplevde jeg som veldig utfordrende og spennende, men etter hvert måtte jeg jo lære meg å bli litt mer forsiktig med hva jeg sa, slik at jeg ikke risikerte å binde opp statsråden min. Fra psykiatrien var jeg vant til å lytte mest mulig. Jo lenger man holdt munn, desto mer kom andre på banen og desto mindre risiko for å uttale noe uheldig. Det var nyttig kunnskap jeg tok med fra min bakgrunn som lege. Oftest kommer jo svaret fra pasienten selv – bare vi hører etter.

Noen må gjøre noe!

Etter åtte år i toppolitikken var hun godt forsynt. Følelsen av alltid å bli vurdert av andre mennesker var krevende. Det kontinuerlige mediefokus og tapet av anonymitet ble etter hvert ganske belastende for både henne og familien, og det ble lite tid til å ta vare på familie og venner. Hun så kolleger i politikken komme ille ut og bli medieofre, og hun opplevde at de ble alvorlig psykisk skadet av det.

– Jeg ruslet ut av politikken ganske lettet over å komme uskadet fra det.

Da hun kom tilbake til sitt gamle liv etter årene i politikken, merket hun likevel raskt

at hun hadde et behov for å bruke kunnskapen hun hadde tilegnet seg på en annen måte. Hun engasjerte seg i torturovervåkingskomiteen, en komité som blant annet undersøker soningsforhold i fengsler, og tenkte så at et lite verv som frivillig i Røde Kors kunne være fint. Men så var det disse dørene som plutselig åpner seg – vips, så befant hun seg på toppen igjen. Denne gang som president i Norges Røde Kors. I januar 1995 skulle delegasjonen til toppmøtet i Genève, og hun fikk et brutalt møte med den internasjonale organisasjonen. Ledelsen oppfattet hun som preget av selvopptatthet, egotripping og machokultur. Da den sit-

«Jeg ruslet ut av politikken ganske lettet over å komme uskadet fra det»

tende presidenten ønsket å bli gjenvalgt som evigvarende president, våknet rettferdighetstrangen og kamplysten. Dette måtte for enhver pris unngås. Om ingen andre ville stille som motkandidat, fikk hun gjøre det selv! Slik startet en verdensomfattende valgkamp med slagordene «cooperation, coordination and communication». Hun vant suverent i første runde.

– Jeg stilte igjen etter fire år i presidentstolen, og da tapte jeg med like klar margin!

Hun trekker på smilebåndet. Ingen tegn til selvhøytidelighet hos denne damen.

Etterpå drysset det inn en mengde verv og engasjementer: Omlegging av psykiatriundervisningen i den nye studieplanen, styret i Helse Øst, Rikshospitalet, Statens seniorråd, Norsk institutt for kulturminneforskning, regional etisk komité, Nidarosdomens restaureringsarbeider, UNESCO, Sri Lanka-prosessen, Institutt for psykoterapi, Oslo Byes Vel – for å nevne noe. Damen får neppe mye tid til håndarbeid fremover.

Nuperellene

En annen fanesak har vært kvinners rettigheter. Det er lite som gjør henne så sint som å bli nektet muligheter eller å bli nedvurdert fordi hun er kvinne. Det fikk presidenten i det iranske Røde Kors erfare da Astrid Nøklebye Heiberg fant ut at han skulle se henne i øynene – enten han ville eller ikke. Han henvendte seg konsekvent til hennes mannlige sekretær, og det fant hun ytterst provoserende. Presidenten var også professor i psykiatri, og hun var taktisk nok til å utfordre ham faglig slik at han i sin iver glemte sin kodeks og møtte blikket hennes. Små triumfer i hverdagen skal ikke underverdes!

– Tross alt var det *han* som var gjest hos meg og skulle innrette seg etter *min* kodeks. En krusning av et smil slipper munnviken. Jeg aner følelsen av triumf.

Nettverksbygging er en måte å få kvinner opp og frem, og Astrid Nøklebye Heiberg har personlig tatt ansvar for å knytte fremadstormende kloke kvinner sammen.

– Hvert år samler naboen og jeg en drøss spennende og kloke kvinner 8. mars. Hun viser meg stolt listen over dem som ble invitert til det årlige «nuperellemøtet» hjemme hos henne i fjor. Her er profilerte navn i fleng – politikere, mediefolk og ledere fra både det offentlige og næringslivet.

– Vi kaller det ikke nettverk, men nupereller, det høres mer uskyldig og tilforlittelig. Vi er neimen ikke særlig yndige, det skal jeg love deg. Rå latter.

– Men hva er nupereller?

Hun løper på lette bein til kjøkkenskuffen og kommer tilbake med de vakreste kniplinger. Ørsmå, perfekt sammensnodde heklemasker som sammen utgjør et uløselig flettverk. Hun trenger ikke si mer.

– Dette er nupereller.

Anne Kathrine Sebjørnsen

annekaths@hotmail.com

BUP Nordstrand